

Vapaasti valtion huomassa

Elina Jokinen: *Vallan kirjailijat. Valtion apurahoituksen merkitys kirjailijoille vuosituhatosen vaihteen Suomessa*. Helsinki: BTJ Finland Oy, 2010. 523 s.

Kirjailijoiden toimeentulo näyttää olevan nyt pinnalla oleva asia. Viime itsenäisyyspäivän alla Helsingin Sanomien haastattelema kirjailija Arja Tiainen harmitteli, että hän oli saanut kutsun tasavallan presidentin itsenäisyyspäivän vastaanotolle, mutta hänellä ei ollut varaa ostaa itselleen juhlapukua.

Tammikuussa 2011 sama lehti (HS 4.1.2011) julkaisi laajan selvityksen kirjailijoiden 2000-luvulla saamista apurahoista. Ilmeni, että varsinaisia apurahoja Tiainen ei ollut saanut, mutta kylläkin kirjastokorvauksia 46 000 euroa seitsemässä vuodessa. Tiaisen määrällisesti laajin tuotanto sattuu 1970- ja 1980-luvuille. 1990-luvulla hän on julkaissut kaksi ja 2000-luvulla yhden teoksen. Apurahaputkessa hän on ollut vuodet 1994–2000 ja pari viime vuotta ylimääräisellä taiteilijaeläkkeellä, joka on vajaat 1 200 euroa kuukaudessa.

Tiainen on hyvä lähtökohta siksi, että Elina Jokinen kertoo massiivisen väitöskirjatyönsä lähtökohdan olleen vuonna 2000 Helsingin Sanomissa käydyssä keskustelussa. Tuolloin kertomansa mukaan toimeentulovaiveuksissa painanut Tiainen edusti toista ääripäätä, kun samaan aikaan hyvien myyntitulojen kirjailijat nauttivat tuntuvista kirjastokorvauksista, kuten keskustelussa huomautettiin. Kymme-

nen vuotta sitten Tiainen ei murehtinut juhlapukua, vaan edessä olevaa häätöä, puhelimen ja sähkön katkeamista sekä ruuan ja lapsen talvivaatteiden puutetta. (HS 17.7.2000.)

Jokisen tutkimuksen peruskysymys on lyhyt. Mitä valtion apurahoitus merkitsee kirjailijoiden näkökulmasta? Yksinkertaisilta vaikuttavat kysymykset ovat usein monimutkaisimpia. Jokisen työ osoittaa, että selvää ja yksiselitteistä vastausta ei löydy, vaan lopputuloksena on pikemminkin 2000-luvun kulttuurikeskustelua yleisesti leimaava murros. Sen myötä apurahoituksen merkitystä koskevat puheet ovat hajautuneet sekä kirjailijoiden omissa tulkinnoissa, julkisuudessa että rahoituspäätöksiä tekevien keskuudessa.

Tutkimus on erittäin tärkeä ja painokas puheenvuoro juuri nyt ajankohtaisessa tilanteessa. Jatkossa esittämäni kriittiset huomiot perustuvat ajatukseen, että koen teoksen merkittävänä päänavauksena. Siinä esitettyjä kysymyksiä olisi syytä tutkia enemmän ja syvemmin kuin mihin Jokisella on ollut mahdollisuus. Ymmärryksemme suomalaisen kirjallisuuden järjestelmästä sisältää edelleen aukkoja, joita sosiologinen kirjallisuudentutkimus on saanut paikattua vasta niukasti.

Grounded theory ja triangulaatio

Jokinen rakentaa tutkimustaan yhteiskuntatieteistä tunnetun triangulaation pohjalta. Hän ymmärtää sen aivan oikein erilaisten menetelmien, tietolähteiden ja teorioiden yhdistämiseksi. Teoria-triangulaatiosta puhutaan esimerkiksi silloin, kun tutkimus yhdistää erilaisia

teoreettisia lähtökohtia, ja metodologisesti triangulaatiosta silloin, kun tutkimus yhdistää haastatteluaineistoa tilastollisesti hankittuun aineistoon ja aineistoja tulkitaan sekä laadullisin että määrällisin menetelmin.

Kirjallisuudentutkimuksessa tällainen menettelytapa ei ole ollut yleinen ja arvattavasti Jokinen on jo työhön ryhtyessään tiedostanut asiantilan. Trianguloivan tutkimuksen vaara piilee nimittäin siinä, että sitä soveltava tutkija ei ole täysin kotonaan missään, vaan häntä saatetaan pitää kummajaisena riippumatta siitä, tuleeko ulkopuolinen katse kirjallisuudentutkimuksen, sosiologian tai kulttuurintutkimuksen suunnalta. Toisaalta sitä on helppo perustella sillä hyvin yksinkertaisella havainnolla, että monet ilmiöt ja asiat näyttävät samaan aikaan erilaisilta, kun niitä katsotaan eri suunnista: varsinkin kulttuuriset ilmiöt harvemmin ovat yhden totuuden ilmiöitä.

Heikoimmalla pohjalla Jokinen on tutkimuksensa teoriaosuudessa. Hän on ottanut lähtökohdakseen *grounded theory* -tyyppisen lähestymistavan, jonka perusteos on Barney Glazerin ja Anselm L. Straussin *The Discovery of Grounded Theory* (1967). Siihen Jokinen ei kuitenkaan suoraan viittaa vaan tyytyy toisen tai kolmannen käden lähteisiin. *Grounded theory* -termin voi suomentaa aineistolähtöiseksi tutkimukseksi. Glazerin ja Straussin muotoilun mukaan menetelmä on vertailevaa analyysiä, jossa aineiston jokaista osaa käsitellään sen mukaan, tuottaako materiaali jotakin uutta tietoa tai teoriaa tutkimuksen alla olevasta

ongelmasta.

Lähtökohtaa on arvosteltu todellisuudessa teoriattomaksi: tutkijan sanotaan antautuvan aineistonsa vietäväksi. Yhteiskuntatieteissä *grounded theory* -tyyppinen tutkimus joutuikin jo 1970-luvulla juuri tästä syystä kovan kritiikin kohteeksi. Lähestymistavan puoltajat taas ovat vedonneet siihen, että aineistoja ei kerätä sattumanvaraisesti, vaan kerääminen perustuu aina johonkin teoreettiseen viitekehykseen tai esiyymmärrykseen siitä, mikä asiantila on. Oikeaoppiseen *grounded theory* -tutkimukseen kuuluukin tämän esiyymmärryksen eksplikointi. Joksella se on apurahapuheita vuoden 2000 kontekstissa leimannut syvä ristiriitaisuus, minkä pohjalta hän on ryhtynyt rakentamaan omaa tutkimusasetelmaansa.

Harmi on, ettei Jokinen harjoita teorian kohdalla triangulointia riittävästi. Hän ei toisin sanoen mieti, olisiko asetettuja tutkimuskysymyksiä voinut lähestyä myös jotenkin toisin. Hän on aivan oikein (66–67) tiedostanut *grounded theory* -tutkimuksen ongelmakohdat, mutta ei ole täysin esittänyt kysymystä, voiko ja saako yksilötasolta tulevat vastaukset vastaanottaa sellaisinaan – kuten hän näyttää tekevän – vai olisiko ne ollut syytä problematisoida.

Viimeksi mainittuun olisivat kyllä löytyneet hyvät ainekset. Kolmannessa pääluvussa esiteltyjen 1990-luvun kirjallisuuspoliittisten, kansallisten, hyvinvointivaltion, kilpailutalouden ja lopulta 2000-luvun hybridien diskurskien muodossa Jokinen olisi voinut kysyä, ovatko kirjailijoiden ilmaisemat yksilölliset koke-

mukset todellakin puhtaasti heidän omaa kokemustaan vai myös järjestelmän tasolla vaikuttavien diskurssien ohjaamaa tai jopa tuottamaa epäitsenäistä puhetta.

Kirjailijoiden identiteetit

Jokisen tutkimusstrategiana on siis edetä yksilötason – sekä kirjailijoiden että apurahapäätöksiä tekevien – kokemuksista kohti järjestelmän toimintaa. Valitettavasti hän ei samaan aikaan etene päinvastaiseen suuntaan ja mieti, millä tavalla järjestelmä yksilön taustalla vaikuttavana mykkänä pakkona ohjaa hänen tekemisiään ja toimintaansa. Järjestelmä on kuitenkin olemassa jo ennen yksilöä ja määrittää sekä sen kentän, jossa toimitaan, että ne säännöt, joiden mukaan siellä eletään.

Tutkimuksen merkittäviä tuloksia on kirjailijaidentiteettien luokittelu. Jokinen on löytänyt kolme kirjailijan perustyyppiä, joista kaksi jakautuu edelleen alaluokkiin. Viimeiset romantikot edustavat katoamassa olevaa tyyppiä. Nykykirjailija on joko moderni tyyppi (eli herättäjä, tutkimusmatkailija tai sivullinen) tai postmoderni ammattikirjoittaja (tarinanker-toja, oppinut esteetikko tai instituution uudistaja).

Rakennelma on viehättävä ja pääosin myös uskottava. Se on myös hyvin elegantti sisältäessään upotetun kertomuksen kehityksestä ja edistyksestä: viimeiset romantikot ovat jotain vanhaa ja väistyvää, postmodernit ammattikirjoittajat tätä aikaa ja tulevaisuutta.

Jokinen perustaa luokittelunsa kirjaili-

joille tekemänsä kyselyn aineiston laadulliseen analyysiin. Tässäkään kohtaa hän ei ole silti uskaltanut viedä trianguloivaa otetta loppuun asti. Kirjailijakyselyn 185 vastausta on käsitelty ainoastaan niin pitkälle, että liitteessä kerrotaan kirjailijoille esitettyjen noin 50 kysymyksen saamat suorat jakaumat. Kun tutkijalla on ollut käytettävissään SPSS-ohjelma ja vastaukset täyttävät järjestysasteikkotason vaatimukset, ohjelman olisi voinut panna töihin ja antaa sen laskea korrelaatiot ja ajaa faktoroinnin. Näin kirjailijatyypien profiilit olisi saatu rakennettua myös toista tietä, ja tutkija olisi voinut verrata, antaako tilastollinen analyysi saman tuloksen kuin aineistosta johdettu laadullinen päättely.

Tutkimuksesta jää nyt vaikutelmaksi, että vaikka identiteettityypit ovat elegantteja, ne ovat pikemminkin ideaaleja kuin todellisia tyyppejä. Vain sivulauseissa pilkottaa se mahdollisuus, että kirjailija saattaa myös harkitusti siirtyä positiosta toiseen tai harrastaa samanaikaisesti erilaisia kirjoittamisen lajeja – romaaneja, lasten- ja nuortenkirjoja, arvosteluita tai kolumneja – joissa hän toimii eri logiikkojen ohjaamana: yhtäältä romantikkona, toisaalla herättäjänä ja kolmannessa tai neljännessä roolissaan jo puhtaasti rahaa ansaiten.

Ei yksiselitteisiä tuloksia

Jokisen tutkimuksen tulokset purkautuvat kahdessa yhteenvetoluvussa, joista toisessa (5.4.) analysoidaan kirjailijoiden kokemuksia ja toisessa (7.4.) tukipää-

töksiä. Tutkimuksessa nähtyyn suureen vaivaan verrattuna tekijän on itsekin täytynyt olla lopputulokseen jossain määrin pettynyt. Lauseet kuten ”nykykirjailijoiden kentässä on hyvin erilaisista lähtökohdista kirjailijantyötä tekeviä henkilöitä” tai ”kirjailijat antavat tässä tutkimuksessa julkiselle taiteilijatuelle hyvin monenlaisia merkityksiä” (272) osoittavat varsin vähäistä konkreettisuuden astetta.

Niukat tulokset ovat osin seurausta edellä arvioimastani tavasta rakentaa kirjailijoiden identiteettityyppejä. Kirjallisuuden järjestelmä on Jokiselle enemmän tausta tai kulissi kuin apurahakäytäntöjä ja muuta kirjallista elämää määrittävä ja ohjaava tekijä, ja tästä syystä hänen havaintonsa jäävät usein kehämäisiksi: ”koska kirjailija X on identiteetiltään viimeinen romantikko, hän on sitä mieltä, että... ja kirjailija X on sitä mieltä, koska hän on...”

Parempiakin tuloksia Jokinen toki esittää. Hän päätyy arvioon, että nykyinen apurahajärjestelmä on hyväksytty erityisesti postmodernien ammattikirjoittajien keskuudessa. Heidän keskuudessaan apurahojen saaminen sekä mahdollistaa vapaan työskentelyn että osoittaa kirjailijan työn nauttivan yhteiskunnan arvostusta.

Kun tutkimusongelmaa tarkastellaan apurahoista päättävien näkökulmasta, paljastuu, että niin jakoperusteet kuin rahojen kohdentuminenkin ovat varsin epämääräisiä. Peruskysymyksiin ”kuka saa” ja ”miksi saa” ei ole olemassa yksi-

selitteisiä kriteerejä. Jokisen tutkimuksen tärkeämpi anti onkin tässä havainnossa, ei niinkään kirjailijoiden kokemusten raportoinnissa. Kun apurahoitus kaikkienensa on parhaillaan murroksessa, kaikki mahdollinen asiaan liittyvä tutkimustieto olisi käytettävä hyväksi, ja tässä funktiossa Jokisen tutkimus voi olla suureksi hyödyksi.

Oireellisesti Helsingin Sanomissa (4.1.2011) apurahojen merkitystä käsiteltäessä Jokisen väitöskirjaan ei kuitenkaan edes viitata. Näyttää siltä, että lehtiartikkelin taustaksi ei uusien tutkimustietojen kelpaa. Sen sijaan lehti tarjoaa kyllä ohjeita tulevaisuutta varten: entistä enemmän rahaa entistä vähemmille, ei rahaa menestyneille (eli muutenkin toimeentulleille) kirjailijoille, rahoituksen vastineeksi vaaditaan tuloksia, päätökset ja niiden perustelut julkistetaan, tukea annetaan myös poikkitaiteellisille taiteilijoille ja tietokirjailijat otetaan huomioon rahanjaossa.

Jokinenkin tulee siihen tulokseen (403), että ”kirjallisuuden julkista tukea ei voida enää perustella yksin kansallista lähtökohdista tai romanttis-myyttiseen taiteilijakäsitykseen vedoten”. Avoimeksi kysymykseksi hän esittää, voisiko tulevaisuudessa tuki perustua siihen, miten kirjallisuus auttaa ihmistä ymmärtämään itseään ja miten tämä ymmärrys tukee yhteiskunnan hyvinvointia. Hieno tavoite, mutta miten se konkretisoidaan?

Lopuksi on pakko huomauttaa, että Jokinen kuten niin monet kirjallisuuden tutkijat ja osin muutkin humanistit viljelee aivan liikaa ilmaisuja ”ikään kuin” ja ”eräänlainen”, jolloin täsmällisten lau-

seiden tilalla on ikään kuin tekemistä ja eräänlaista olemista. Kirjallisuudentutkijalta on lupa vaatia yksiselitteistä, eksaktia kielenkäyttöä kuten muiltakin tieteenharjoittajilta.

Voitto Ruohonen

Robinson Crusoen suomalaiset jalanjäljet

Merja Sagulin: *Jälkiä ajan biekkassa. Kontekstuaalinen tutkimus Daniel Defoen Robinson Crusoen suomenkielisten adaptaatioiden aatteellisista ja kirjallisista traditiosista sekä subjektikäsitteistä*. Joensuu: University of Eastern Finland, 2010. 294 s.

Jos klassikon merkittävyyttä mitataan sen käännösten määrällä, Robinson Crusoe lienee Suomen käännöskirjallisuuden klassikkopörssin johdossa. Erilaisia Crusoe-versioita on Suomessa Merja Sagulinin tuoreen väitöskirjan mukaan 35. Tällainen ”käännöslaahus” ansaitsee ilman muuta oman tutkimuksensa: monet versiot antavat tietoa sekä kirjallisuuskäsitteistä että aatteellisista virtauksista Suomessa.

Sagulin lähestyykin tekstejään kirjallisuushistoriallisesta näkökulmasta: adaptaatiot eli tässä tutkimuksessa nimenomaan käännösmukaelmat pyritään kiinnittämään ajan aatteellisiin ja ideologisiin konteksteihin. Esille nousevat muiden muassa kasvatukselliset suuntaukset,

kirjallisuuskentän rakentuminen, kansallisuusaate ja nuorisokirjallisuuden synty ja kehitys. Näihin aatteellisiin kehyksiin nivoutuvat myös Sagulinin etsimät ”subjektipositiot”: minkälaisen kuvan erilaiset Robinsonit antavat toisaalta oman aikansa yksilöihanteista, toisaalta kirjoittajan ja mukailijan asemasta ja roolista.

Väitöskirjan aineisto on laaja ja monikerroksinen. Tutkimusaineisto sisältää englanninkielisen teoksen kolme osaa – tässä on käytetty vuodelta 2008 olevaa, alkuperäisiin painoksiin perustuvaa laitosta – ja teoksen 34 suomennosta ja adaptaatiota. Adaptaatioaineistoon kuuluu 31 mukaelmaksi laskettavaa suomenkielistä versiota. Lisäksi adaptaatioaineiston yhteydessä tarkastellaan jonkin verran sekä muunkielisiä pohjatekstejä – saksankielinen Joachim Heinrich Campen Robinson-mukaelma, Tolstoin venäjänkielinen mukaelma ja kaksi ruotsinnosta – että teosten paratekstejä. Kahden osittain päällekkäisen aineiston ”väliin” ja pois tutkimuksen keskiöstä jäävät tutkijan täydellisiksi tai lähes täydellisiksi määrittämät versiot: Väinö Hämeen-Anttilan (1911) ja Juhani Lindholmin (2000) laatimat ”täydelliset” suomennokset sekä Theodolinda ja J. A. Hahnssonin (1875) ”lähes täydellinen” suomennos. Niiden poisjättämistä perustellaan sillä, että ne ovat suomennoksia eivätkä adaptaatioita. Adaptaatiot taas on puolestaan jaoteltu karkeasti kahteen ryhmään, joita käsitellään omissa analyysiluvuissaan. Toisen ryhmän muodostavat Campen mukaelman pohjalta laaditut adaptaatiot, toisen

suoremmin Defoen teokseen nojaavat mukaelmat.

Metodi on komparatiivis-kontekstuaalinen. Sagulin esittelee ajankohdat vallitsevien aatteiden ja ideologioiden kautta, sitten vertailee ja vetää yhteen adaptaatioista nousevia, ideologioiden mukaisia piirteitä. Tätä kautta piirtyy ensin kuva yhteiskunnasta, sitten sen teksteistä. Adaptaatiot ikään kuin palvelevat ajankohdan kuvittajina. Konteksti on ymmärretty laajasti ja monitieteinen tutkimusote näkyy historian tutkimuksen, aatehistorian ja kasvatushistorian lähteiden tuntemuksessa ja käytössä. Erilaisten painotusten käsittely nuorisolle suunnatuissa mukaelmissa toimii paremmin kuin varhempien, kansanvalistuksellisten adaptaatioiden kohdalla. Pitkä Marx-ekskurssi ja Tolstoin version Neuvosto-Karjalassa julkaistun suomennoksen sisällyttäminen aineistoon tuntuvat melko irrallisilta ratkaisuilta. Suomalaisen versioiden vertailu kaipaisi myös hieman selvennystä: miten paljon Suppasen ratkaisusta perustui Menschin tekstiin, ja oliko esimerkiksi Grönstrandin mukaelma tehty suoraan Campen versiosta vai jostain sen ruotsinnoksesta? Tällaiset asiat saattaisivat selittää versioiden eroja, jotka nyt ehkä näyttävät mukailijoiden tekeminä enemmän kuin mitä ne välttämättä ovat. Tai sitten eivät, mutta siksi olisikin hyvä saada hieman enemmän tietoa versioiden genealogiasta.

Kun kohteena on 31 suomenkielistä adaptaatiota, joista ensimmäinen vuodelta 1847 ja viimeinen vuodelta 2005, jää

mukaelmien kontekstuaalisointi väkisininkin paljolti aatteelliselle ylätasolle. Tutkimustehtävä, jossa on samaan aikaan pyritty sekä kartoittamaan ajan aatteellisia virtauksia että mukailijan subjektipositiota voikin näin pitkän tutkimusajankohdan ja laajan aineiston vuoksi osoittautua hieman kunnianhimoiseksi. Vahvimmillaan tutkimus onkin aate- ja kirjallisuushistorian traditioon nojatussa. Mukaelmien roolia suomalaisessa kulttuurissa ja yhteiskunnassa se onnistuu luotaamaan paikoittain varsin onnistuneesti – erityisesti Kynäbaari-tapaustutkimus (v. 1961) on hyvä esimerkki mukaelmasta, jonka syntyyn ovat vaikuttaneet muutkin kuin aatteelliset tekijät. Se antaa erittäin mielenkiintoista tietoa myös adaptaatioiden tekijänoikeudellisista puolista ja niihin liittyvistä institutionaalisista kiistoista. Muutoin adaptaatioiden syntyyn vaikuttaneet mukailijakohtaiset, kustannuspoliittiset ja muut tekijät jäävät melko vähälle huomiolle. Rungas ja hedelmällinen tutkimusaineisto antaa kyllä eväitä jatkotutkimukseen, jossa olisi mahdollista selvittää tarkemmin mukaelmien lähi-kontekstia.

Väitöskirja tarttuu toisellakin tapaa haasteelliseen asiaan: adaptaation määrittelyn vaikeutta ovat tuskailleet sekä kirjallisuudentutkijat että etenkin käännöstutkijat moneen otteeseen (käännöstutkimusta aiheesta on tehty melko paljon; ks. Bastin 2009, Milton 2010 ja laaja uudelleenkäännöksiin liittyvä tutkimus). Määrittely jää ehkä tässäkin hieman ongelmalliseksi, kun toisaalla tekstissä

kääntäminen määritellään adaptoinniksi, ja toisaalla kuitenkin käännökset rajataan adaptaatioaineiston ulkopuolelle. Mukailua käsittelevä teorialuku on kattava, mutta itse aineiston kohdalla tehdyt päätelmät eivät aina tule perustelluiksi. Mukaelman erottamiseksi suomennoksesta Sagulin käyttää sellaisia määritteitä kuin mukaemarkon ilmeisyys tai kirjallisen kentän antama rooli. Nämä kaipaisivat kuitenkin nähdäkseni tarkempaa analyysiä suhteessa aineistoon. Sinänsä tämä olisi erittäin mielenkiintoinen tutkimuskohde: minkälaisia rooleja kirjallinen kenttä (kirjoittajat ja mukailijat itse? kustantajat? lukijat? kriitikot?) antaa mukaelmille nimenomaan *mukaelmina*? Minkä piirteiden mukaan niitä jaotellaan ja mitä tällaisella jaottelulla ”tehdään”, mikä on sen funktio? Tämä vaatisi kuitenkin toisenlaista tutkimusotetta, esimerkiksi aikakauden kirjallisuuskritiikkien tutkimusta. – Mukaelman ja käännoksen välistä erontekoa tässä tutkimuksessa tuntuu pikemminkin ohjanneen rakenteellinen adaptaatiomääritelmä, joka ilmaistaan hieman ”rivien välissä”. Analyysimetodin yhteydessä Sagulin esittelee tekstuaalisen adaptaation keinot, joihin hän laskee 1) säilyttämisen ja lyhentämisen, 2) lisäämisen ja muuntamisen, ja 3) tulkintojen tarjoamisen parateksteissä. Tämä jaottelu auttaa ymmärtämään, miksi Sagulin on jättänyt (rakenteellisesti alkutekstiä noudattelevat) käännökset tutkimuksen ulkopuolelle. Sikäli päätös on harmillinen, että mukailijan subjektiivisuutta ja roolia olisi ollut luontevaa tutkia yhdessä kääntäjän roolin

kanssa, ovathan ne paljolti päällekkäisiä, ja niiden väliset yhtäläisyydet, erot tai ylipäätään pohdinta toiminnan laadusta ansaitisivat tulla käsitellyiksi.

Metodisesti tärkeää on, mitä painoksia käytetään tutkimustarkoituksiin. Aineistoa esiteltäessä kerrotaan alaviitteessä 5, että adaptaatioista on käytetty alkuperäistä painosta ”tai uudempaa painosta, mikäli siihen ei ole tehty merkittäviä muutoksia”. Sitä ei kuitenkaan kerrota, miten tarkkaan painoksia on vertailtu ja mitä ja minkälaisia merkittävät muutokset olisivat, jos niitä olisi. Samuli Suomalaisen mukaelmasta (v. 1905) on käytetty vuoden 1975 painosta, vaikka painoksissa on huomattavia kielellisiä eroja. Myöhemmän painoksen käyttämiselle on ylipäätäänkin vaikea löytää perusteita, koska erojen löytämiseksi painoksia pitäisi joka tapauksessa vertailla. Tämä vaikuttaa myös parateksteihin. Sivulla 175 käsitelty Suomalaisen version kansiteksti on vuodelta 1975, kun itse mukaelma on vuodelta 1905. Parateksti valaisee tällöin 1970-luvun kontekstia muttei varsinaisesti vuoden 1905 adaptaatiota. Versiot kannattaisi ehkä pitää bibliografiassakin erillisinä mukaelmina. Näitä saman version eri painosten välisiä eroja olisi voinut avata enemmänkin, esimerkiksi selkokielen tai suomea opetteleville tarkoitettu adaptaatio tarvitsisivat ehkä oman käsittelynsä.

Aatehistoria on teoksessa vahvasti läsnä, ja tutkimuksen vahvimpia puolia onkin laaja lukeneisuus nimenomaan ideologisista virtauksista. Siksi tuntuu hieman kohtuuttomalta vaatia vielä yksittäisten teosten selvempää kontekstua-

lisointia etenkin, kun jo tällaisen teosmäärän läpi käyminen rinnakkain teoreettisen ideologiatutkimuksen kanssa on vaatinut aikaa ja paneutumista. Lisäksi tutkimus antaa kyllä erinomaisen paljon tietoa esimerkiksi erilaisista tavoista adaptoida ja myös tutkia adaptaatioita, ja vastaa näin esittämäänsä haasteeseen mukaelmatutkimuksen teoreettisesta pohdinnasta.

Ehkä voisikin toivoa, että jatkotutkimuksessa pohdittaisiin esimerkiksi mukailijan työtä suhteessa kääntämiseen ja myös mukailijan käyttämien erilaisten versioiden suhdetta toisiinsa. Se, miten kääntäjä/mukailija seurailee eri versioita tai yhdistelee niitä, on enemmänkin kuin vain ajankohdan ideologioita valaiseva asia: se kertoo nimenomaan ”subjektiivisesta”, siitä, minkälaisen roolin hän on ottanut tai hänelle on annettu ja minkälaista neuvottelua teoksen synnyssä kääntäjä/mukailija käy muiden toimijoiden kanssa ja minkälaisia valintoja hän tekee. Tilaa olisi empiiriselle tutkimukselle tällä kentällä vielä runsaasti.

Lähteet

BASTIN, GEORGES L. 2009: Adaptation. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Eds. Mona Baker & Gabriela Saldanha. London & New York: Routledge.
MILTON, JOHN. 2010: Adaptation. *Handbook of Translation Studies*. Eds. Yves Gambier and Luc van Doorslaer. Amsterdam: John Benjamins.

Outi Paloposki

Mannermaisia kohtaamisia

Kuisma Korhonen ja Pajari Räsänen (toim.): *The Event of Encounter in Art and Philosophy: Continental Perspectives*. Helsinki: Gaudeamus, 2010. 293 s.

Mitä ”kohtaaminen” on, mitä jonkin kohtaaminen tarkoittaa ja kuka niin tekee – niin taiteessa, filosofassa kuin todellisuudessakin? Mannermaiseksi kutsutun länsimaisen filosofian perinteessä nämä kysymykset ovat olleet kiintoisimpien jälkikantilaisten pulmien joukossa Hegelistä ja Marxista lähtien, mutta siinä missä varhainen traditio aina Freudin ja Husserlin aikoihin asti käsitti kohtaamisten tapahtuvan tiettyjen määriteltävissä olevien kohteiden välillä, myöhemmät ajattelijat ovat yhä voimakkaammin kyseenalaistaneet tällaisen ymmärryksen perusteet. Kuisma Korhosen ja Pajari Räsänen toimittama artikkelikokoelma *The Event of Encounter in Art and Philosophy: Continental Perspectives* tuo silmiemme eteen muutaman näistä kohtaamisista.

Kokoelma koostuu varsin mittavasta johdannosta ja kahdeksasta artikkelista, joiden oheen Räsänen on vielä kirjoittanut vastineen Outi Alanko-Kahiluodon tekstille. Tämä hetki onkin tietyllä tapaa kirjan omintakeisinta antia, sillä kuten takakannessa ja johdannossa korostetaan, kyseessä ei ylipäätensä ole kohtaamisen käsitteen tutkailu vain ”yhtenä teemana muiden joukossa” vaan siitä, millaisen ”tavan ajatella” (28) kohtaaminen muodostaa. Kun Alanko-Kahiluoto esimerkik-

si seuraa, miten Maurice Blanchot kohtaa Martin Heideggerin havainnot poeettisen kielen perimmäisestä totuudesta ja tulee omaan tapaansa ylittäneeksi kaikki tälle tärkeät oppositiot (mukaan lukien totuuden ja ei-totuuden), Räsänen seuraa, miten Alanko-Kahiluoto kohtaa Blanchot'n vastaavat havainnot, ja tulee omaan tapaansa todistaneeksi jokaisen luennan olevan jatkuva muuttuvien suhteiden ja kohtaamisten prosessi.

Blanchot'n, Heideggerin ja kokon elman kirjoittajien ohella kirjan kohtaamisten tärkeimpiä osapuolia ovat Emmanuel Levinas, Jacques Derrida, Gilles Deleuze ja Jean-Luc Nancy. Jokainen artikkelista tukeutuu ainakin yhteen näistä ajatteliijoista, mutta muut mannermaiset nykyfilosofit ovat myös aktiivisesti esillä. Tendenssi on itse asiassa niin voimakas, että otsikossa luvattu taiteen osuus tuntuu ajoittain katoavan filosofian raskaaseen virtaan ikään kuin se olisi juuri tälle diskurssille ominaista. Otettaessa huomioon tyylin epäkonventionaaliset konventiot ja odottamattomat ennakkoodotukset kuten käsitteiden vastahakoisuuden ja kielen koukeroisuuden tämä havainto ei ehkä ole yllätys, mutta sen ei pitäisi silti lannistaa ketään. Kun kyseessä on taiteen kohtaaminen ”tapana ajatella” todellisuuden suoran toisinnuksen sijaan, rajaa ajattelun eri muotojen välille ei voi vetää etukäteen.

Jotkin kirjan artikkeleista pitävät kuitenkin taiteen erityisluonteen vahvemmin esillä kuin toiset, joiden tarkoituskin taas tuntuu olevan haastaa taiteen omintakei-

suus. Martta Heikkilä esimerkiksi ehdottaa, että nancylaisen filosofian mukaan muutokuviiin kuuluva ”loputtoman etäisyyden tuntu” (267) koskee itse asiassa *mitä tahansa* kuvaa (”any image”) ja kyseenalaistaa näin taiteen poikkeuksellisuuden. Heikki Kujansivu puolestaan etenee Nancy'n taidefilosofisesta *partage*-käsitteestä – sana tarkoittaa sekä ”jakamista” että ”osanottamista”, joka ”välittömästi niin erottaa meidät toisistamme kuin yhdistää meidät toisiimme tässä erossa ja sen kautta” (231) – Jacques Rancièren esteettis-poliittisten näkemysten inspiroimiin havaintoihin siitä, miten ”kaikilla ihmisten välisillä suhteilla on jakamisen tai *partagen* määrittämä rakenne” (240). Taiteen kohtaaminen ei siis tapahtumana poikkeakaan muista kohtaamisista.

Hieman toisenlaista lähestymistapaa soveltavat ainakin Kuisma Korhonen, Hanna Meretoja ja Pajari Räsänen artikkeleissaan – tietyn teoreetikon ajatusten selventelyn ja yleistämisen sijaan kukin heistä aloittaa kirjallisesta esimerkistä. Korhosen keskiössä on 1100-luvulla eläneen Jaufre Rudelin trubaduurirunous, Meretojalla Alain Robbe-Grillet'n *nouveau roman* ja Räsäsellä filosofi Heideggerin ja runoilija Paul Celanin kohtaaminen heinäkuussa 1967. Viime kohtaamista odotettiin etenkin Heideggerin kansallissosialistisen taustan ja Celanin juutalaisen syntyperän vuoksi, mutta kuten Räsänen osoittaa, ainoa konkreettinen lopputulos siitä oli 1970 julkaistu ”Todtนาberg”-runo. Voimme tulkita tekstin mieleemme mukaan yhä

uudestaan pääsemättä konsensukseen sen merkityksestä, ja tämä johtopäätös on runon todellinen vahvuus: ilman runouden kykyä ”ylittää oman mahdollisuutensa – ja mahdottomuutensa – intiimit ehdot” (156) me emme koskaan voisi lukea tai kohdata taidetta omalla tavallamme omassa ajassamme. Korhosen ja Meretojan havainnot viittovat samaan suuntaan.

Kokoelman muissa artikkeleissa Esa Kirkkopelto pitää teatteriesitystä ”näkyvällisenä kohtaamisena” (”scenic encounter”), jolloin ihmisenäyttelijöistä tulee ”muuttujia” (”shifter”), joiden mimeettistä toimintaa rajoittaa ainoastaan kielen ”symbolinen järjestys” (92). Kirkkopelto perustaa analyysinsä mannermaiseen ajatteluun ja haluaa myös korostaa teatterin materiaalista ulottuvuutta, joka on poststrukturalismissa jäänyt usein varjoon. Samankaltainen huoli leimaa Janne Vanhasen deleuzelaista ymmärrystä siitä, miten inhimillinen toiminta perustuu luontoon ja miten monimuotoisten ympäristöprosessien kautta yhteisöt kohtaavat ja kokevat toisensa. Vanhanen silti päättelee, että koska mikä tahansa asioiden välisten suhteiden ”ilmaisu... abstrahoi ympäristön revii-riksi” (”Expression... abstracts the milieu into territory”, 214), jokaista ilmaisua seuraa luonnollisen tilan järkytys, joka taiteen ja filosofian tapaan antaa meidän järjestää maailmankaikkeuden aina uudella tavalla.

The Event of Encounter in Art and Philosophy tuskin muuttaa kenenkään mieli-

kuvaa mannermaisen ajattelun tyylistä ja tavoista, mutta tämä ei saa olla veruke silloin, kun eteemme aukeavat kysymykset ihmisten välisistä suhteista ja niistä ”ainutkertaisista, toistamattomista ja ennakoimattomista” (12) tapahtumista, jotka kohtaamme joka päivä uudelleen. Tämän todellisuuden kirja tekee eläväksi ja antaa jatkoa.

Jarkko Toikkanen